jaratıwda ózine isenimli dóretiwshilik ideyalardı ámelge asırıw imkaniyatın beredi. Solay etip, zamanagóy televideniye hám radionıń ses rejissyorlıǵına cifrlı texnologiyalardıń aktiv engiziliwi úlken tásir kórsetip atır. Biraq onıń unamlı hám unamsız tárepleri bar, bul, álbette, tolqınlardıń dawıs ortalıǵı jaǵdayına tásir etedi.

Juwmaqlastırıp aytqanda, Rossiya televideniye hám radiosında házirgi kúnde zamanagóy texnikalar menen támiyinlenip xalıq ushın sapalı kórsetiwler tayarlanıp kelinbekte.

Ádebiyatlar

1.Абрамов А. А. О специфике музыкального содержания //Эстетические очерки. М., 1973. Вып. 3.
2.Абрамов В., Рихтер С., Попов О. Телерадиовещание: ущерб психическому и физическому здоровью //Broadcasting. 2001—2002. № 8.
3.Авербах Е. М. Музыка и СМК: Из прошлых прозрений, прогнозов и проблем //В зеркале критики: Из истории изучения художественных воспоминаний массовой коммуникации. М., 1985.
4.Аверина Н. Проблема бессознательного в художественном мышлении («Клип») //Современные проблемы аудиовизуальных средств массовой коммуникации. М., 1995.

REZYUME. Bul maqalada Rossiyada ses rejissyorlıǵı kásibiniń rawajlanıw basqıshları, dawıs jazıw úskeneleri túrleri, radio hám televideniye tarmaqlarınınıń keń rawajlanıwı haqqında sóz etiledi.

РЕЗЮМЕ. В данной статье рассматриваются этапы развития профессии звукорежиссера в России, виды звукозаписывающего оборудования, широкое развитие радио-и телевизионных сетей.

SUMMARY. This article will talk about the stages of development of the profession of sound directing in Russia, the types of sound recording equipment, the wide development of radio and television networks.

BIBLIOGRAFIYA HÁM MÁDENIYAT

KITAPXANA ISKERLIGI RAWAJLANÍWÍNDA INNOVACION TEXNOLOGIYALARDÍŃ ÁHMIYETI

Aytımova Dilbar Aymuratovna – *úlken oqıtıwshı*
Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filialı

Tayanch so‘zlar: kutubxona ishi, raqamlashtirish, ta’lim texnologiyalari, elektron kutubxonalar, axborot savodxonligi, kutubxona xizmati, raqamli resurslar.

Ключевые слова: библиотечное дело, цифровизация, информационные технологии, электронные библиотеки, информационная грамотность, библиотечное обслуживание, цифровые ресурсы.

Key words: librarianship, digitalization, information technology, electronic libraries, information literacy, library services, digital resources.

Kitapxanalardıń tariyxı áyyemgi civilizaciyalardan baslap mıń jıllıq bolıp, bul dáwirde kitapxanalar fakt hám bilimler saqlaytuǵın orınlardan ibarat edi. Áyyemgi Mesopotamiya hám Mısırda kitapxanalar áhmiyetli hújjetler, diniy tekstler hám ilimiy shıǵarmalar saqlanatuǵın gúlal taxtasha hám papiruslar toplamı bolǵan. [1, 12-18] Jazıwshılıq hám mádeniyat rawajlanıwı menen kitapxanalar ilimpazlar hám filosoflar bir-biri menen pikirlesiw hám izertlewler alıp barıwı múmkin bolǵan bilim oraylarına aylandı. Orta ásirler áyyemgi tekstlerdi saqlaytuǵın hám kóshiretuǵın kitapxanalarınıń dúziliwi menen belgilengen. Bul kitapxanalar, ásirese, Evropada, mádeniy krizis hám urıslar dáwirinde bilimlerdi saqlawda tiykarǵı áhmiyetke iye boldı. Renessans, óz náwbetinde, kitapqa hám bilimge qızıǵıwshılıqtıń jańa tolqının payda etti, bul bolsa jámiyetlik kitapxanalardıń jaratılıwına hám oqıtıwshilar bilimdi beriwinde kitap baspalarınıń roliniń kúsheyiwine alıp keldi. XVIII hám XIX ásirler kitapxanalar keń xalıq ushın ashıla baslaǵan dáwirler boldı. Aǵartıwshılıq ideyasınıń payda bolıwı menen kitapxanadan xalıqtıń barlıq qatlamları paydalanıwı múmkin boldı, bul bolsa sawatlılıq hám bilimlendiriwdiń tarqalıwına xizmet etti. Bul dáwirde "pulsız xalıq kitapxanası" koncepciyası payda boldı hám bul bilimnen paydalanıwdı demokratiyalastırıw boyınsha salmaqlı qádem boldı. XX ásir texnologiyalardıń jedel rawajlanıwı, jańa media formatlar: audiovizual materiallar, mikrofilmler

hám keleshekte sanlı texnologiyalar payda bolıwı dáwiri boldı. Kompyuterlestiriwge ótiw menen kitapxana jumısı ózgerdi hám kitapxana katalogları elektron túrde paydalanıla basladı, bul bolsa informaciyanı izlewdi ádewir ápiwayılastırdı. XXI ásir baslarında kitapxanalar internet hám sanlastırıwdıń jedel rawajlanıwı menen baylanıslı jańa qáwip-qáterlerge dus keldi. Onlayn resurslar hám elektron kitaplardıń payda bolıwı informaciyanı paydalanıw tárizin ózgertip jiberdi. Kitapxanalar sanlı kollekciyalar, onlayn maǵlıwmatlar bazaları hám túrli bilimlendiriw baǵdarlamalarınan paydalanıw imkaniyatın berip, usı sharayatqa beyimlesken. Solay etip, kitapxanalardıń tariyxıy konteksti olardıń bilim saqlawdan bilimlendiriw hám mádeniy proceslerde belsene qatnasıwına shekemgi evolyuciyasın kórsetedi, sanlı dáwirge beyimlesiw bolsa olardıń rawajlanıwındaǵı jańa basqısh bolıp, onda olar dástúrler hám innovaciyalar arasındaǵı teń salmaqlılıqtı tabıwı kerek. [2, 78-85]

Málimleme tiykarǵı resursqa aylanıp baratırǵan házirgi dúnyada kitapxanalar tez ózgerip atırǵan sanlı landshaftqa beyimlesiw zárúrligine dus kelmekte. Sanlastırıw, jańa texnologiyalardı engiziw hám xızmet kórsetiw usılların ózgertiw – bulardıń barlıǵı kitap-xanalardıń aman qalıwı hám rawajlanıw strategiyasınıń ajıralmas bólegine aylandı. Bul maqalada kitapxanalar óziniń beyimlesiwin ámelge asıratuǵın tiykarǵı baǵdarlardı kórip shıǵamız hám olardıń málimleme jámiyeti kontekstegi áhmiyetin talqılaymız. Beyimlesiw jolındaǵı dáslepki qádemlerden biri elektron resurslardı jedel engiziw boldı. Kitapxanalar elektron kitaplar, jurnallar hám ilimiy maqalalardı satıp alıwdı basladı, bul bolsa paydalanıwshılardıń informaciyadan paydalanıw imkaniyatın sezilerli dárejede keńeytti. Sanlı arxivlerdiń jaratılıwı qoljazbalar hám tariyxıy húJjetler sıyaqlı siyrek ushırasatuǵın materiallardı saqlaw, olardı keń jámiyetshilik ushın qolaylı etiw imkaniyatın beredi. Bul tek ǵana mádeniy miyrastı saqlawǵa járdem bermey, al kitapxanalardı sanlı dáwirde áhmiyetli bilim orayına aylandırmaqta. [3]

Málimleme texnologiyalarınıń engiziliwi kitapxana xızmetiniń áhmiyetli tárepine aylandı. Integrated Library Systems (ILS) járdeminde kitapxana proceslerin avtomatlastırıw kitaplardı kataloglastırıw hám esabın ádewir ápiwayılastırdı. Onlayn kataloglar (OPAC) paydalanıwshılarǵa internet arqalı kerekli materiallardı izlew hám tabıw imkaniyatın beredi, bul kitapxana menen óz-ara baylanıstı jáne de qolaylı hám sapalı etedi. Kitapxananıń sanlı formatqa ótiwi menen paydalanıwshılarǵa jańa xızmetler usınıla basladı. Virtual maǵlıwmat beriw xızmetleri hám onlayn másláhátler pandemiya hám háreketleniw sheklengen sharayatlarda, ásirese, áhmiyetli bolǵan málimlemelerdi aralıqtan izlewde járdem alıw imkaniyatın beredi. Bilimlendiriw vebinarları hám kursları paydalanıwshılarǵa jańa texnologiyalar hám resurslardı ózlestiriwge járdem beredi, bul olardıń málimleme sawatlılıǵın arttırıwǵa xızmet etedi. Zamanagóy kitapxanalar basqa da mákemeler menen birge islesiw imkaniyatların jedel izlemekte. Birgeliktegi sanlı qoymaxanalardı jaratıw boyınsha tarmaq baslamaları resurslardı almasıw hám málimlemeden paydalanıwdı keńeytiw imkaniyatın beredi. Bilimlendiriw mákemeleri menen birge islesiw oqıtıw baǵdarlamaları hám resursların jaratıwǵa járdem beredi, bul bolsa kitapxanalardıń bilimlendiriw orayı sıpatındaǵı rolin kúsheytedi. [3.79-80]

Kitapxanalardı sanlı sharayatqa beyimlestiriw de zamanagóy kommunikaciya usıllarınan paydalanıwdı óz ishine aladı. Sociallıq tarmaqlar hám sanlı marketing kitapxanalarǵa óz auditoriyasına jetip barıw hám átirapındaǵı jámiyethilikti rawajlandırıwǵa járdem beredi. Virtual kórgizbe hám tańlawlar sıyaqlı interaktiv ilajlar jaslar hám jeke oqıwshılardı tartıp, jedel paydalanıwshılar jámiyetshiligin qáliplestiriwge xızmet etedi. Málimleme jámiyeti sharayatında kitapxanalar paydalanıwshılardı sın pikirlew hám maǵlıwmatlardı nátiyjeli izlew kónlikpelerine úyretiwde áhmiyetli rol atqaradı. Informaciyalıq sawatlılıqtı oqıtıw boyınsha baǵdarlamalar barǵan sayın áhmiyetli bolıp barmaqta, sebebi olar paydalanıwshılarǵa bar bolǵan informaciyanıń úlken kóleminde mánzilli bolıwǵa járdem beredi. Aqırında, virtual hám qosımsha reallıq sıyaqlı jańa texnologiyalardıń engiziliwi oqıwshılar menen óz-ara baylanıs ushın jańa keńisliklerdi ashpaqta. Bul texnologiyalar paydalanıwshılar ushın ayrıqsha tájiriybe jaratıw imkaniyatın beredi hám kitapxanalardı jas ávlad ushın jáne de tartımlı etedi. Kitapxanalardı sanlı sharayatqa beyimlestiriw – bul texnologiyalardı engiziw, xız-met kórsetiw usılların ózgertiw hám usınıs etiletuǵın xızmetlerdiń kólemin keńeytiwdi talap etetuǵın kóp qırlı process. Usı háreketler nátiyjesinde kitapxana málimleme jámiyeti sharayatında óziniń tiykarǵı wazıypasın orınlap, barlıq qálewshilerge bilim hám maǵlıwmatlardan paydalanıw imkaniyatın jaratıp, áhmiyetli hám paydalı bolıp qalmaqta. Kitapxanalardıń tabıslı beyimlesiwi tek ǵana olardıń aman qalıwına xızmet etip qoymastan, al zamanagóy dúnyada mádeniyat hám bilimlendiriw orayları sıpatındaǵı rolin de bekkemleytuǵının túsiniw zárúr.

Keyingi on jıllıqlarda sanlastırıw turmıstıń hár qıylı tarawlarına, sonıń ishinde, túpkilikli

ózgerislerge ushıraǵan kitapxanalarǵa sezilerli tásir kórsetti. Kitapxanalardı zamanagóy madeniyat hám bilimlendiriw mákemelerine aylandırıwdıń bul procesi paydalanıwshılar ushın jańa imkaniyatlar ashıp, maǵlıwmatlardan paydalanıwdı jáne de nátiyjeli hám qolaylastıradı. Sanlastırıwdıń kitapxana xızmetlerine tásiriniń áhmiyetli táreplerin kórip shıǵamız. Sanlastırıwdıń eń úlken jetiskenliklerinen biri – kitapxana resurslarınan paydalanıwdıń keńeyiwi boldı. Endi paydalanıwshılar dúnyanıń qálegen jerinen, qálegen waqıtta internet arqalı materiallardan paydalanıwı múmkin. Elektron kitaplar, maqalalar hám basqa da resurslar barlıq adamlar ushın, sonıń ishinde, kitapxanaǵa fizikalıq jaqtan barıwı múmkin bolmaǵan uzaqtan paydalanıwshılar ushın da maǵlıwmatlardı paydalanıwǵa jaratadı. Bul, ásirese, bilim barlıq qálewshiler ushın qolaylı bolıwı kerek bolǵan globallasıw sharayatında áhmiyetli. Sanlastırıw málimlemeni izlewdi de sezilerli dárejede jaqsıladı. Onlayn kataloglar hám maǵlıwmatlar bazaları paydalanıwshılarǵa polkalardı fizikalıq izertlewge waqıt jumsamay, kerekli kitap hám materiallardı tez tabıw imkaniyatın beredi. Bunnan tısqarı, kitapxanalar paydalanıwshılar máplerine tiykarlanǵan usınıs algoritmlerin engizedi. Bul hárbir oqıwshı óziniń qálewleri hám burınǵı saylawlarına tiykarlanıp, ózi ushın jańalıqlar ashıwı múmkin ekenligin bildiredi, bul olardıń kitapxana menen óz-ara tásiri boyınsha tájiriybesin bayıtadı. Sanlastırıwdıń áhmiyetli tárepi interaktiv hám bilimlendiriw xızmetlerin rawajlandırıw bolıp esaplanadı. Kitapxanalar endi sanlı kónlikpeler boyınsha onlayn kurslar, vebinarlar hám sheberlik sabaqların usınıs etedi, bul bolsa keńirek auditoriyaǵa jetkeriw imkaniyatın beredi. Bul baǵdarlamalar paydalanıwshılardı jańa texnologiyalarǵa úyretiwge xızmet etedi hám olardıń zamanagóy jámiyette zárúr bolǵan málimleme sawatlılıǵı dárejesin arttıradı.

Juwmaq. Juwmaqlap aytqanda, kitapxanalar sanlı dáwirde jańa sharayatlar hám paydalanıwshılardıń talaplarına beyimlesiwge qaratılǵan keń kólemli ózgerislerdi ámelge asırıwı kerek. Olar tek ǵana málimleme orayları emes, al bilimlendiriw, dóretiwshilik hám jámiyetlik belsendiliktiń jedel oraylarına aylanadı. Sanlı platformalar menen sheriklik, zamanagóy texnologiyalardan paydalanıw, málimleme sawatlılıǵı hám turaqlı rawajlanıwǵa itibar – bulardıń barlıǵı kitapxanalardıń áhmiyetli mádeniy hám bilimlendiriw institutı sıpatındaǵı abırayın bekkemlewge xızmet etedi.

Ádebiyatlar

1. Соловьева, Е. В. Библиотеки в условиях цифровой трансформации. Вестник библиотекаря, 2018. - 3 (45), 12–18.
2. Ушакова, Н. С. Социальные функции библиотек в современном обществе. Библиотековедение, 2022.- 7, 78.
3. Бондарев, И. А. Библиотечное дело в эпоху цифровизации: вызовы и перспективы. Москва: Издательство "Наука", 2019 г.79-80.
4. Лисичкин, М. В. Цифровые технологии в библиотечном обслуживании населения. Санкт-Петербург: Издательство "Культура", 2021 г.
5. Нестеров, П. Г., Кузнецова, А. В. Информационная грамотность в библиотеках: новые подходы и практики. Екатеринбург: Уральское издательство, 2020 г.

REZUME. Raqamli texnologiyalarning jadal joriy etilishi va axborot olish usullarining o‘zgarishi tufayli kutubxonalar o‘z funksiyalari va xizmatlarini o‘zgartirishga muhtoj bo‘lib qolishdi. Dasturiy tarzda kutubxonalar kitob saqlash , nashr va multimedia resurslaridan foydalanishni ta’minlashga bilim va ta’lim bilan bog‘liq. Lekin raqamli dunyo ularga yangi imkoniyatlarni taqdim etadi va zamonaviy foydalanuvchi talablariga moslashishni talab qiladi. Birinchidan, Internetning tez rivojlanishi, onlayn resurslardan foydalanish va raqamli medianing keng tarqalishi axborot tarqatish formatining o‘zgarishiga olib keldi. Boshqa tomondan , kutubxonalar madaniy va ma’rifiy muassasalar bo‘lib qolmoqdalar , ular virtual olamda mavjud bo‘lishi qiyin bo‘lgan alohida xizmatlarni taqdim eta olishadi. Ushbu maqolada biz kutubxonalardagi o‘zgarishlarning tarixiy kontekstini ko‘rib chiqamiz. Ommaviy kutubxonalarning raqamli moslashuv jarayonlarini muhokama qilamiz.

РЕЗЮМЕ. В условиях стремительного развития цифровых технологий и изменения способов получения информации библиотеки столкнулись с необходимостью трансформации своих функций и услуг. Традиционно библиотеки ассоциировались с хранилищами книг, центрами знаний и информации, предоставляющими доступ к печатным и мультимедийным ресурсам. Однако цифровая эпоха ставит перед ними новые вызовы и возможности, требуя адаптации к потребностям современного пользователя. С одной стороны, стремительное развитие интернета, доступ к онлайн-ресурсам и популяризация цифровых медиа привели к изменению формата потребления информации.

С другой стороны, библиотеки остаются важными культурными и образовательными институциями, способными предложить уникальные услуги, которые трудно воспроизвести в виртуальном пространстве. В связи с этим, важным становится вопрос о том, какую роль библиотеки должны занять в новых условиях: как они могут трансформироваться и адаптироваться к меняющемуся миру, оставаясь при этом источником знаний и местом социального взаимодействия. В данной статье мы рассмотрим исторический контекст изменений в библиотечном деле, проанализируем процессы адаптации библиотек к цифровым условиям.

SUMMARY. In the context of the rapid development of digital technologies and changing ways of obtaining information, libraries are faced with the need to transform their functions and services. Traditionally, libraries have been associated with book repositories, knowledge and information centers providing access to printed and multimedia resources. However, the digital age poses new challenges and opportunities for them, requiring adaptation to the needs of the modern user. On the one hand, the rapid development of the Internet, access to online resources and the popularization of digital media have led to a change in the format of information consumption. On the other hand, libraries remain important cultural and educational institutions capable of offering unique services that are difficult to reproduce in a virtual space. In this regard, the question of what role libraries should take in the new conditions becomes important.: how can they transform and adapt to a changing world while remaining a source of knowledge and a place of social interaction. In this article, we will look at the historical context of changes in librarianship, analyze the processes of adaptation of libraries to digital conditions.

MÁDENIYAT TARAWÍNDAǴÍ LINGVOKULTUROLOGIYALÍQ SÓZLER TARIYXÍNAN

Z.Bekbergenov – *oqıtıwshı*
Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filialı

Tayanch so‘zlar: arxeolog, gnoseologik, piktografik, moyqalam, bitik, grafika, jamiyat, sahifa.
Ключевые слово: археолог, гносеологический, пиктографический, кисть, надпись, графика, общество, кость, страница.
Key words: archaeolodist, epistemological, pictographic, brush, inscription, graphics, society, bone, page.

Tildiń kóplegen aspektlerin túsiniw hám onıń antropologiyalıq tábiyatın úyreniw menen baylanıslı. XIX ásirdiń birinshi yarımında V.Gu mboldt tárepinen zamanagóy antropologiya túsinigine tiykar salındı. Ol birneshe márte, til sonday insannıń bir múshesi onıń járdeminde óz pikirin táriyipley aladı. (Die Sprache ist das bildene Organ des Gedanken) dep tastıyıqlaǵan. Bunnan tısqarı, nemec ilimpazı birneshe márte til millettiń ruwxın táriyipleydi hám dúnya júzilik milliyligin kórsetedi hám de hár túrli tillerdiń barlıǵı, hárbir xalıqtıń obrazınıń óz aldına ekenligin ańlatadı. V.Gumboldt tillerdi ayrıqsha táriyplewge shaqıradı, onıń pikirinshe olardıń parqı dawıs hám belgilerinde. Bul barlıq til izertlewshileriniń maqseti hám wazıypalarına jatadı. (V.Gumboldt, 1985) V.Gumboldtıń ideyaları Amerikalı ilimpazlar tárepinen tabıslı qollanılǵan. Atalı “Rukovodstvo po Yazikam Amerikanskix indeytsev” kitabınıń jaratılıwında qatnasqan F.Baosdan baslab XX ásirdiń basında A.Q.Shdatil haqqındaǵı páninde antropologiyalıq jónelis óziniń formasın taptı. Amerika antropolingvistleri ózleriniń ilimiy jumıslarında tildi mádeniyat tarawı menen bir qatarda úyreniw kerekligin anıqlap shıqqan. Usı jónelistiń ámeliy maqseti jazıwsız xalıqlardıń tillerin táriyiplew hám klassifikaciya islewden ibarat. B.Uorf hám E.Sepir Amerika antropolingvistikasında F.Baos táliminiń dawamshıları bolǵan. E.Sepir birneshe mártebe, mádeniyattıń tilge hám tildiń mádeniyatqa tásiri birdey emesligi haqqındaǵı F.Baostıń pikirlerin biykarlaǵan, soǵan qaramay Sepir hám Gumboldt hám Uorf pikrlerine jaqın pikirler keltirgen. Atap aytqanda Sepir hám Uorftıń tájiriybeleri Amerika til iliminiń rawaj-lanıwına úlken tásirin kórsetti. D.Xaymsdan baslap AQShda hám mektepleri payda bolǵan. “Etnolingvistika” termini birinshi bolıp inglis ilimpazı B.Malinovskiy islerinde qollanılǵan. Amerika etnolingvistleriniń wazıypası bir tárepten til arqalı úyireletuǵın mádeniyattı. táriyiplew